

Asylsökande i Sverige – Lärdomar från en panelundersökning

Att söka asyl är en extrem erfarenhet. En asylsökandes tillvaro är präglad av risk, osäkerhet, knappa resurser och social exkludering. Nästan var tionde person som lever i Sverige har själv sökt asyl eller kommit hit som nära anhörig till en som har gjort det. Detta första möte med Sverige är inte bara viktigt i sig utan också betydelsefullt för den asylsökandes fortsatta relation till landet. Det rör sig om en många månader lång process innan den asylsökande beviljas uppehållstillstånd – och då kallas ”nyanländ” – eller får avslag på sin ansökan och förmodas lämna landet. Mot denna bakgrund handlar rapporten om de asylsökandes erfarenheter av asylprocessen, nöjdhet med livet och tillit till andra människor.

Undersökningen

Rapporten bygger på en surveyundersökning i flera steg med ett stort antal vuxna asylsökande som intervjuats upp till fyra gånger. Intervjuerna gjordes på arabiska och engelska, den inledande intervjun gjordes personligen, uppföljningsintervjuerna via webben (utskick med e-post eller SMS). Deltagarna har rekryterats i anslutning till fyra av Migrationsverkets mottagningsenheter i Göteborg och Malmö från våren 2016 till vintern 2017. Sammanlagt har 1 200 personer intervjuats, varav 250 har medverkat i

minst en uppföljande intervju. Urvalet är inte slumpmässigt baserat men ger en rimlig bild av framför allt arabisktalande asylsökande (de med lägst utbildningsnivå har dock inte kunnat medverka i uppföljningsintervjuerna). Ännu viktigare än representativiteten är att samma individer kan följas från början av processen till efter beskedet om uppehållstillstånd från Migrationsverket.

I rapporten uppmärksammas fyra erfarenheter *efter* ankomsten till Sverige och två erfarenheter som är förknippade med livet *före* ankomsten. Erfarenheterna efter

ankomsten berör Migrationsverkets handläggning av asylärenden; boendet och den ekonomiska situationen; väntan och osäkerheten under asylprocessen samt beslutet att beviljas uppehållstillstånd eller inte. Erfarenheterna före ankomsten berör minnet av resan till Sverige och känslan av hemlängtan. Rapporten kartlägger också de asylsökandes reaktioner på erfarenheterna och analyserar hur erfarenheterna påverkar värderingen av den egna livssituationen (nöjdhet med livet) och tilliten till andra människor.

Övergripande slutsatser

Vi drar fem övergripande slutsatser utifrån materialet: Den första är att erfarenheten att söka asyl är entydigt dålig. Det handlar inte bara om att många har problem med hälsan. De asylsökande värderar sin samlade livssituation som negativ; den självskattade nöjdheten med livet är väsentligt lägre än bland svenskar i allmänhet, oavsett bakgrund, och jämfört med invånare i ett vanligt ursprungsland som Irak.

Den andra handlar om förståelsen av de asylsökandes sätt att ta sig an situationen. Det ligger nära till hands att falla tillbaka på en stereotyp uppfattning om "den traumatiserade flyktingen" som ett passivt offer för omständigheterna. I materialet framträder dock en annan och mer aktiv bild där de flesta asylsökande har agens, det vill säga förmåga att handla för att ordna sin tillvaro på bästa sätt, även om det naturligtvis förekommer stora individuella variationer.

Den tredje har att göra med den relativa betydelsen av erfarenheterna före och efter ankomsten till Sverige. Resultaten pekar mot att erfarenheterna efter ankom-

sten har störst betydelse för de asylsökandes värdering av sin livssituation.

Den fjärde handlar om värdet av rättssäkerhet. Asylsökande har mindre anledning än den inhemska befolkningen att värdesätta rättssäkra procedurer då det överordnade målet för en asylsökande är att beviljas uppehållstillstånd; huruvida det sker rättsäkert eller inte är av underordnad betydelse. Det är också viktigt att förstå den subjektiva komponenten i sammanhanget: Om beslutet är fördelaktigt uppfattas proceduren som rättvis. Om beslutet istället är ofördelaktigt uppfattas proceduren som orättvis.

Den femte handlar om de asylsökandes vardagsliv. Det finns lite systematisk kunskap om hur de asylsökande får tillvaron att fungera givet att ersättningsnivån är låg och boendet problemfyllt. Exempelvis är det oklart om det finns en svart marknad för egen bostättning och varifrån pengarna i så fall kommer. Det finns också starka incitament för de asylsökande att arbeta svart för att öka inkomsterna.

Konkreta resultat

De asylsökande har delade meningar om hur rättvist asylansökningarna hanteras i Sverige. I urvalet är det lika många som betraktar hanteringen som rättvis, orättvis eller som varken rättvis eller orättvis. Rättvisebedömningarna är baserade på flera olika faktorer där informationen från Migrationsverket och nöjdheten med boendet och den ekonomiska ersättningen är två av de viktigaste.

Många asylsökande i urvalet är missnöjda med boendestandarden och sin ekonomiska situation vilket på-

verkar deras värdering av livssituationen (nöjdheten med livet). Överraskande nog finner vi inget belägg för att tiden i sig påverkar nöjdheten med livet.

Ett besked om beviljat uppehållstillstånd påverkar däremot de asylsökandes bedömningar av asylhanteringen och av sin livssituation. Den positiva effekten av att beviljas uppehållstillstånd är starkare än den negativa effekten av att nekas uppehållstillstånd (i den första instansen).

Resultaten visar vidare att dåliga erfarenheter från resan till Sverige påverkar nöjdheten med livet negativt, men också att minnet av resan är mindre betydelsefullt än rättvisan i hanteringen av asylansökningarna och nöjdheten med boendeförhållandena. Vi finner också att asylsökande med starkast hemlängtan blir mindre positivt inställda till svenskar som grupp (en utgrupps-effekt).

De asylsökande rapporterar en högre tillit till andra människor när de kommer till Sverige än motsvarande grupper i migranternas ursprungsländer. Tilliten sjunker dock under tiden i asylsökningprocessen. Ett beviljat uppehållstillstånd ökar tilliten, men den når inte upp till den initiala nivån.

Policyrekommendationer

Studien ger ytterligare argument för den rekommendation som ständigt återkommer i debatten – att staten bör göra allt för att minimera tiden i asylansökningprocessen. Behovet att korta tiden är så angeläget att det till och med kan vara motiverat att lätta på kraven på rättssäkerhet.

I övrigt ser vi tre områden för policyförändringar. Den första handlar om behovet av ökad kunskap. Som nämnts finns stora kunskapsluckor om hur de asylsökande organiserar sitt vardagsliv och om hur erfarenheten av exempelvis den informella ekonomin påverkar de asylsökandes framtida relation till Sverige. Ett annat område där kunskapsläget är svagt gäller sambandet mellan tiden som asylsökande och nyanländ; under vilka förutsättningar lyckas etableringen bäst för de som beviljas uppehållstillstånd?

Ett par konkreta åtgärder kan underlätta kunskapsinhämtningen: Att göra det möjligt för forskare att samköra registerinformation från asylsökningstiden med befolkningsregistren. Ett annat förslag är att ge Migrationsverket större utrymme att samla in information om de asylsökandes uppfattningar och agerande; exempelvis kan Migrationsverket tillåta ekonomisk kompensation till asylsökande som medverkar i undersökningar.

Det andra området för policyförändringar gäller hur Migrationsverket informerar om förutsättningar och förväntningar. Uppgiften är svår och det finns ingen anledning att misstro Migrationsverkets vilja att informera effektivt. Likväl ser vi i vårt urval av asylsökande – ett urval som givet tekniken med webb-surveys utesluter personer med kortare utbildning – ett stort missnöje med informationen om de asylsökandes ärenden. Givet hur mycket information som lämnas i samband med att asylansökan tas emot finns det anledning att utgå från att de asylsökandes kritik också gäller praktiska förhållanden vid sidan av asylansökan. Migrationsverket bör revidera sättet att kommunicera med de asylsökande under processen.

Exempelvis kan man undersöka möjligheten för kontinuerlig kommunikation via SMS och e-post.

Det tredje området för policyförändringar gäller de materiella villkoren. Här kan vi notera att missnöjet

med både boende och de finansiella medlen är starkt och att dagersättningen inte höjts sedan 1994. I samband med att handläggningstiderna kortas kan det därför vara motiverat att se över ersättningsnivåerna.

Peter Esaiasson och Jacob Sohlberg
Asylsökande i Sverige
– Lärdomar från en panelundersökning
Delmi rapport 2018:8
Hela rapporten finns tillgänglig på www.delmi.se

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR
Delegationen för
Migrationsstudier
Ju 2013:17